

γκόσμια καπιταλιστική οικονομία είναι ανθηρή, όπως συνέβαινε στις τρεις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, οι αντιθέσεις ανάμεσα στα διάφορα κέντρα της ατροφούν, καθώς επικρατεί η λογική ότι πλεύουμε πάνω σε μια ευεργετική παλίρροια που ανυψώνει όλες τις βάρκες, μικρότερες και μεγαλύτερες. Όταν όμως τα πράγματα ζορίζουν, επικρατεί το πνεύμα του «καθένας για τον εαυτό του, και τον τελευταίο ως τον πάρει ο διάολος», όπως έγινε στην παρατεταμένη ύφεση του 1873-1899, που γέννησε τη στροφή προς τους εμπορικούς πολέμους, τις στρατιωτικές δαπάνες και τελικά στη γέννηση του κλασικού ιμπεριαλισμού.

Σε συνθήκες υπερσυρσώρευσης λιμναζόντων κεφαλαίων, η στρατιωτικοποίηση της οικονομίας φαντάζει κάποιες φορές ως μια προσωρινή λύση. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την Ευρώπη, η οποία από την κρίση του 2008-9 και μετά χάνει διαρκώς έδαφος έναντι της Αμερικής, και ακόμη περισσότερο έναντι της Κίνας. Το «Zeitenwende», η ιστορική καμπή προς τον επανεξοπλισμό που ανακοίνωσε ο τότε καγκελάριος της Γερμανίας Όλαφ Σολτς αμέσως μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, ώθησε τα μεγαθήρια της χωλαίνουσας γερμανικής αυτοκινητοβιομηχανίας, όπως η BMW και η Volkswagen, να προσανατολιστούν στην παραγωγή στρατιωτικών οχημάτων για την Rheinmetall. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει στη Βρετανία και τη Γαλλία.

Ένας άλλος παράγοντας είναι η ανάδυση ενός ιδιότυπου «ψηφια-

κο-στρατιωτικού» συμπλέγματος, που τείνει να αποκτήσει ρόλο ηγεμονικής μερίδας στην αμερικανική, τουλάχιστον, ολιγαρχία. Θα θυμάστε ότι στη ορκωμοσία του Τραμπ έδωσαν το εντυπωσιακό παρών όλοι σχεδόν οι βαρόνοι της υψηλής τεχνολογίας (Μασκ, Μπέζος, Ζάκερμπεργκ, Πιντσάι κ.ά.), οι επιχειρήσεις των οποίων έχουν αποκαταστήσει στενότατους δεσμούς με το Πεντάγωνο, τη CIA και την NSA, απ' όπου αντλούν μεγάλο μέρος των εσόδων τους και άλλα προνόμια. Αυτή η υπερεπιθετική μερίδα του κεφαλαίου συνδέεται επίσης στενά με το χρηματιστικό κεφάλαιο, από το οποίο εξασφαλίζει ρευστότητα, ενώ η πολιτική και ιδεολογική του επίδραση αυξάνεται κατά πολύ από το γεγονός ότι ελέγχει σε μεγάλο βαθμό τον τομέα της πληροφόρησης. Ενωώ προφανώς τα νέα, διαδικτυακά μέσα (YouTube, κοινωνικά δίκτυα), όσο και μεγάλο μέρος των παραδοσιακών μέσων – ο Μπέζος την Washington Post, ο Έλσον της Oracle το CBS και το CNN κ.ο.κ.

► **Ο υπότιτλος του βιβλίου σας μιλάει για «Δεύτερη Εποχή των Αυτοκρατοριών». Θα θέλατε να μας εξηγήσετε;**

Ο όρος παραπέμπει, όπως εξηγώ στον πρόλογο, στο εξαιρετικό βιβλίο του Βρετανού, μαρξιστή ιστορικού Έρικ Χομπσμπάουμ «Η Εποχή των Αυτοκρατοριών, 1875-1914». Δηλαδή στην πρώτη εποχή του ιμπεριαλισμού, που αναλύθηκε από τις κλασικές μελέτες των Χίλφερντιγκ, Λούξεμπουργκ, Μπουχάριν και

Λένιν. Ανεξάρτητα από τις μεταξύ τους διαφορές και τα αδύνατα σημεία κάθε μιας από αυτές, και οι τέσσερις οριοθετούν τον ιμπεριαλισμό με βάση ορισμένα κοινά, ποιοτικά χαρακτηριστικά: διαίρεση του κόσμου ανάμεσα σε κυρίαρχα κέντρα και υποτελείς περιφέρειες, στενή διαπλοκή μεγάλων οικονομικών μονοπωλίων με τα εθνικά κράτη, σύγκρουση μεταξύ μεγάλων δυνάμεων για περιφερειακή ή παγκόσμια κυριαρχία.

Μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ, ο όρος «ιμπεριαλισμός» σχεδόν εξαφανίστηκε από το πολιτικό λεξιλόγιο. Το κυρίαρχο δόγμα ήταν η παγκοσμιοποίηση, ο κόσμος της μιας Αγοράς, της μιας Υπερδύναμης και της μιας Σκέψης, όπου οι μεγάλης κλίμακας συγκρούσεις εθνών-κρατών είναι πια ξεπερασμένες. Αυτό το αφήγημα είχε διεισδυτικότητα και σε πολλούς χώρους της Αριστεράς, που θεωρούσαν τον ιμπεριαλισμό ξεπερασμένο και περιορίζονταν στην αναζήτηση μιας εναλλακτικής παγκοσμιοποίησης. Ο «παγκόσμιος πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» που κήρυξαν οι Αμερικανοί νεοσυντηρητικοί στον απόηχο της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, και ιδίως ο πόλεμος του 2003 στο Ιράκ, υπήρξε σημείο καμπής, και ο ιμπεριαλισμός επανήλθε στο θεματολόγιο της Αριστεράς, με τη συμβολή διακεκριμένων μαρξιστών διανοητών όπως ο Ιστβάν Μέσαρος, η Έλεν Μείκισινς Γουντ και ο Ντέιβιντ Χάρβεϊ.

Δύο δεκαετίες αργότερα, ο κόσμος του Νταβός, που αναδείχθηκε μετά το τέλος του Ψυ-

«Πολεμικός καπιταλισμός – Η δεύτερη εποχή των Αυτοκρατοριών»
- Πέτρος Παπακωνσταντίνου
- Εκδόσεις Τόπος
- Σελ.: 280
- Σχήμα: 14 x 20,5
- ISBN: 978-960-499-600-1
- Τιμή: 15,00 ευρώ
- Τιμή online: 13,64 ευρώ

χρού Πολέμου, αποτελεί σωρό ερειπίων, και μια νέα εποχή σύγκρουσης μεταξύ μεγάλων δυνάμεων ανοίγεται μπροστά μας. Ως συμβολικό ορόσημο της νέας εποχής θα μπορούσε να θεωρηθεί το 2014, όταν η Κίνα ξεπέρασε την Αμερική ως προς το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν με όρους ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης (PPP). Για πρώτη φορά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Αμερική βρίσκεται αντιμέτωπη με έναν ανταγωνιστή που διεκδικεί την ισοτιμία ή, σε βάθος χρόνου, και την πρωτοκαθεδρία στον οικονομικό και τεχνολογικό τομέα. Η απόφαση της Ρωσίας να ανασχέσει την επέκταση του NATO και να αντεπιτεθεί σε Ουκρανία, κεντρική Ασία, Συρία και βόρεια Αφρική –άλλοτε με επιτυχία, άλλοτε όχι– συμπληρώνει την εικόνα.

► **Δεν βρίσκετε ωστόσο σοβαρές διαφορές ανάμεσα στην εποχή μας και εκείνη του κλασικού ιμπεριαλισμού; Ασφαλώς. Πρώτα απ' όλα, σήμερα δεν υπάρχουν, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων (Βόρεια Ιρλανδία, Φόκλαντ, υπερπόντιες κτήσεις της Γαλλίας), αποικίες. Η σύγκρουση δεν γίνεται κατά κανόνα για την κατάκτηση εδαφών, αλλά για τον έλεγχο των δικτύων που εξασφαλίζουν τις πλανητικές ροές εμπορευμάτων, πληροφοριών, ενέργειας και χρήματος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο αμερικανοϊσραηλινός πόλεμος κατά του Ιράν, με τα Στενά του Ορμούζ να αναδεικνύονται στο πιο κρίσιμο έπαθλο, ως στρατηγικός κόμβος στις πλανητικές ροές**

υδρογονανθράκων, λιπασμάτων, αλλά και υγροποιημένου ηλίου, που χρησιμοποιείται στην κατασκευή των μικροτσιπ.

Μια άλλη διαφορά είναι ότι η οικονομική παγκοσμιοποίηση σήμερα δεν αφορά μόνο ή κυρίως το εμπόριο και τον δανεισμό των κρατών, όπως συνέβαινε στην εποχή του κλασικού ιμπεριαλισμού, αλλά έχει εγκατασταθεί στον πυρήνα της παραγωγής, με τη μορφή των παγκόσμιων παραγωγικών αλυσίδων, όπου σε κάθε τελικό προϊόν, όπως ένα smartphone της Apple ή ένα αυτοκίνητο της Tesla, εμπλέκονται εκατοντάδες εταιρείες από δεκάδες χώρες. Αυτός ο παράγοντας δυσκολεύει τις προσπάθειες αποσύζευξης των ανταγωνιστικών οικονομιών, πρωτίστως της αμερικανικής και της κινεζικής, και εξηγεί πολλές από τις αντιφάσεις και τις παλινωδίες της κυβέρνησης Τραμπ. Στο γεωπολιτικό επίπεδο, αν στην εποχή του κλασικού ιμπεριαλισμού υπήρξε μια σχετική ισοδυναμία ανάμεσα στα ανταγωνιστικά μπλοκ, ο σημερινός κόσμος χαρακτηρίζεται από έντονη ανισορροπία ισχύος. Παρά τη σχετική υποχώρησή της, η Αμερική παραμένει η μόνη πλανητικής εμβέλειας μεγάλη δύναμη, χάρη στη στρατιωτική υπεροχή και τον έλεγχο του παγκοσμίου νομίσματος. Είναι αλήθεια ότι δεν υπάρχουν καλοί και κακοί ιμπεριαλισμοί, άλλο τόσο αλήθεια είναι, όμως, ότι ο αμερικανικός ιμπεριαλισμός αντιπροσωπεύει την υπ' αριθμόν ένα απειλή για την ανθρωπότητα και τον πλανήτη.

Η κυβέρνηση δίνει την εντύπωση ότι κάνει ό,τι μπορεί για να πλησιάσουμε στην άμεση εμπλοκή

Η Ελλάδα βρίσκεται ανάμεσα στις δύο ζώνες μεγάλων πολέμων αυτής της περιόδου, δηλαδή ανάμεσα στην Ουκρανία και τη Μέση Ανατολή. Πόσο κοντά ή πόσο μακριά θρυσκόμαστε από τον κίνδυνο μιας άμεσης εμπλοκής;

Δυστυχώς, η παρούσα κυβέρνηση δίνει την εντύπωση ότι κάνει ό,τι μπορεί για να μας πλησιάσει πιο πολύ σε αυτόν τον κίνδυνο. Οι παραδοσιακές της σχέσεις με τις αραβικές χώρες και τη Ρωσία θα της επέτρεπαν, αν το ήθελε, να διαδραματίσει έναν φιλειρηνικό, μεσολαβητικό (στο μέτρο των δυνατοτήτων και των μεγεθών της) ρόλο, αντί να αφήνει αυτό το πολιτικό κεφάλαιο στην Τουρκία. Ωστόσο η κυβέρνηση του κ. Μητσοτάκη μετέτρεψε την Ελλάδα σε πολιορκητικό κριό του NATO εναντίον της Ρωσίας, και του Ισραήλ εναντίον του Ιράν. Πιθανότατα

υπολόγιζε ότι θα βρισκόταν, και στις δύο συγκρούσεις, στην πλευρά των νικητών και θα αποκόμιζε το προσδοκώμενο μέρισμα. Τι θα συμβεί όμως αν, όπως δείχνουν μέχρι τώρα τα πράγματα, οι δύο συγκρούσεις επιφυλάσσουν δυσάρεστες εκπλήξεις για τους συμμάχους του κ. Μητσοτάκη; Στο μεταξύ, έχουν καταφέρει να ερεθίσουν την Άγκυρα, με τον Χακάν Φιντάν να μιλάει πρόσφατα για κίνδυνο πολεμικής σύγκρουσης, θεωρώντας ότι η Ελλάδα συγκροτεί «αντιτουρκικό άξονα με το Ισραήλ». Άλλος ένας λόγος για την ανάγκη αφύπνισης του αντιπολεμικού κινήματος, ώστε να αποτραπεί ο ορατός κίνδυνος να παρασυρθούμε σε τυχοδιωκτισμούς που θα μας στοιχίσουν πανάκριβα, όπως είχε συμβεί στα χρόνια που ξεκίνησαν με την ουκρανική εκστρατεία και κατέληξαν στη Μικρασιατική Καταστροφή.